СТАН ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ
STATE OF FINANCIAL SUPPORT OF AGRARIAN ENTERPRISES

УДК 657.422.1
https://doi.org/10.32843/infrastruct35-56

Вдовенко І.С.
аспірант
Національний науковий центр
«Інститут аграрної економіки»

У статті йдеться про необхідність упорядкування на засадах системності, урегульованості та послідовності заходів державної фінансової політики підтримки аграрного сектору економіки, ефективний розвиток якого залежить від її напрямів та участі держави в її формуванні і реалізації. Встановлено недостатній рівень фінансового потенціалу аграрного сектору (60–65% реальної потреби) для забезпечення активного розвитку і стратегічних завдань галузі. Проаналізовано обсяги та структуру видатків державного бюджету на підтримку розвитку АПК. Зроблено висновки щодо залежності фінансового стану аграрних підприємств від розмірів фінансової підтримки, необхідність в якій зумовлена специфікою та особливостями галузі, серед яких – низька купівельна спроможність населення, постійна потреба в інвестиціях, низький рівень науково-технічного прогресу та передових технологій, нерозвинута інфраструктура сільських територій.

Ключові слова: *державне регулювання, аграрний сектор економіки, державна фінансова підтримка, видатки бюджету, бюджетна політика, сільськогосподарське виробництво, фінансовий стан.*

В статье говорится о необходимости упорядочения на основе системности, урегулированности и последовательности мер государственной финансовой политики поддержки аграрного сектора экономики, эффективное развитие которого зависит от ее направлений и участия государства в ее формировании и реализации. Установлен недостаточный уровень финансового потенциала аграрного сектора (60–65% реальной потребности) для обеспечения активного развития и стратегических задач отрасли. Проанализированы объемы и структура расходов государственного бюджета на поддержку развития АПК. Сделаны выводы о зависимости финансового состояния аграрных предприятий от размеров финансовой поддержки, необходимость в которой обусловлена спецификой и особенностями отрасли, среди которых – низкая покупательная способность населения, постоянная потребность в инвестициях, низкий уровень научно-технического прогресса и передовых технологий, неразвитая инфраструктура сельских территорий.

Ключевые слова: *государственное регулирование, аграрный сектор, государственная финансовая поддержка, расходы бюджета, бюджетная политика, сельскохозяйственное производство, финансовое состояние.*

The article deals with the state of financing of the state budget by the agrarian sector of the economy, the effective development of which depends on the directions of agrarian policy and the participation of the state in its formation and implementation. Insufficient level of financial potential of agrarian sector (60-65% of real need) to ensure active development and strategic tasks of the industry. Conclusions have been made regarding the dependence of agrarian enterprises' financial condition on the size of financial support, the necessity of which is determined by the specifics and characteristics of the industry, including low purchasing power of the population, a constant need for investment, low level of scientific and technological progress and advanced technologies, underdeveloped rural infrastructure. The analysis during 2013-2018 of the expenditures of the State Budget of Ukraine as a whole and expenditures for financing of the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine showed that they increased by 2.7 and 1.6 times respectively. It is established that the share of financing of the profile Ministry remains scanty and decreased from 2.4% in 2013 to 1.4% in 2018. their lending, 1.5 times increase in the volume of financing support for the livestock industry. Efficiency of state financial support to farmers remains low, some of the funds provided for financing have not been used, which is due to the imperfection of the procedures for obtaining them, the limited access of farmers to information on state support opportunities. The current practice of providing financial support to agricultural enterprises is not characterized by complexity and systematic nature, and the current state financial policy for regulating the pace of agricultural production does not ensure adequate access of agricultural producers to the financial resources market, creating a favorable institutional environment and equalization of economic conditions. For the effective development of the agrarian sector of the economy of Ukraine and increase the competitiveness of agrarian enterprises, it is necessary to streamline the process of state financing of agriculture in the direction of systematic, regularity and consistency of measures of the public financial policy.

Key words: *state regulation, agricultural sector of the economy, state financial support, budget expenditures, budget policy, agricultural production, financial condition.*

Постановка проблеми. Аналіз рівня продовольчої безпеки за широким колом показників засвідчив, що Україна має всі можливості не тільки для забезпечення продовольчої безпеки на внутрішньому ринку, а й здатна здійснити істотний вплив на її зміцнення на світовому рівні. Позиції в Глобальному індексі продовольчої безпеки можуть бути суттєво зміцнені за рахунок «непродовольчих» чинників: досягнення політичної стабільності, поліпшення макроекономічної ситуації, зростання доходів населення, ефективної політики держави, спрямованої на подолання високої диференціації в доходах і споживанні різних соціальних груп, боротьби з корупцією, стимулювання наукової сфери [1].

Зміни, що відбуваються в економічному середовищі суб'єктів господарювання аграрної сфери економіки, вимагають більш ретельної уваги до фінансування своєї діяльності з метою запобігання ризикам непередбачуваності фінансової політики підприємства. Кожне підприємство для забезпечення виживання в умовах конкуренції має враховувати й використовувати додаткові фінансові джерела розвитку та свого фінансового потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значну увагу стану фінансового забезпечення аграрних підприємств у своїх наукових дослідженнях приділено такими вченими, як О.Є. Гудзь, М.Я. Дем'яненко, Ю.О. Лупенко, П.М. Макаренко,

Л.Ю. Наумова, П.Т. Саблук, П.А. Стецюк та ін. При цьому зазначене питання й досі залишається відкритим і потребує подальшого вивчення.

Постановка завдання. Метою дослідження є оцінка стану фінансування розвитку аграрного сектору з державного бюджету та вирішення існуючих проблем у напрямі формування сприятливої фінансової політики держави щодо максимальної результативності пріоритетної і важливої для економіки країни галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Системні реформи економіки України, поступове подолання кризових процесів та рух до економічного зростання на основі світової інтеграції породжують необхідність адаптації аграрного сектору до нових вимог. Ставиться мета досягнення європейського рівня сталого соціально-економічного розвитку, що передбачає спрямованість державної фінансової політики на формування максимальної результативності сектору і оптимального розподілу фінансових ресурсів [2, с. 27].

При цьому оптимальний варіант фінансової політики аграрних підприємств полягає у розробленні напрямів залучення та використання фінансових ресурсів на перспективу для досягнення стратегічних і тактичних цілей підприємства, за якого: доходи мають формуватися та використовуватися відповідно до масштабів виробництва і реально поставлених завдань з урахуванням залежності фінансових надходжень від впливу зовнішніх та внутрішніх чинників; витрати мають ураховувати їх економічну обґрунтованість і мінімізацію, підтверджені відповідними фінансовими розрахунками, та диференціацію за ступенем їх важливості й напрямами використання [3, с. 4].

Процес формування фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств зорієнтований на максимальну взаємодію із зовнішнім середовищем, урахування вимог ринку й часу та спрямований на забезпечення економічного зростання реалізації поставлених цілей [4, с. 164].

Виявлено, що існуючий рівень фінансового потенціалу аграрного сектору недостатній для забезпечення його активного розвитку, оскільки не скоординований по вертикальній та горизонтальній структурах. Він забезпечує вирішення завдань стратегічного розвитку, передбачених Концепціями та Стратегією розвитку сільського господарства та сільських територій лише на 60–65% до реальної потреби. Якщо у 2017 р. обсяг фінансового потенціалу аграрного сектору становив близько 1024 млрд. грн. (37 млрд. дол. США), то на період до 2020 р., за оптимально сприятливих умов, прогнозується його зростання до 1 915 млрд. грн. (68 млрд. дол. США), або на 83%. Тобто передбачається, що він може зростати щорічно не менше ніж на 215 млрд. грн. (15–20%) у найближчі трип'ять років і до кінця 2020 р. проти рівня 2015 р. зросте у 2,5 рази. Потенціал сільського розвитку в 2017 р. сягнув майже 45 млрд. дол. США, і до 2020 р. очікується зростання на 76%, або до 80 млрд. дол. США [2, с. 35].

На формування кінцевих фінансових результатів діяльності аграрних підприємств значний вплив мають чинники зовнішнього характеру, зокрема недосконала законодавча база, високі відсоткові ставки за користування кредитом, податкове навантаження, неефективне управління активами та капіталом, що зумовлює потребу у своєчасному діагностуванні фінансового стану для правильного управління фінансовим потенціалом.

Як свідчить світова практика, вагому роль у фінансуванні діяльності аграрних підприємств відіграє механізм державної фінансової підтримки. Суттєва підтримка сільського господарства в усьому світі пов'язана не лише з продовольчою безпекою держави, а й із можливістю збереження добробуту сільських мешканців та розвитку сільських територій.

Роль держави і фінансової підтримки повинна бути адресно спрямована на аграрний сектор економіки і підтримку сільськогосподарських товаровиробників у країні через володіння значним природним та людським потенціалом для розвитку сільського господарства. Сьогодні на державному рівні мають гостро постати питання дослідження існуючих і пошук нових та дієвих джерел фінансового забезпечення аграрних підприємств.

Аналізуючи обсяги видатків державного бюджету України впродовж 2013–2018 рр., можна зробити висновки, що вони зросли в 2,7 рази (із 360,5 млрд. грн. до 988,6 млрд. грн.), видатки на фінансування Міністерства аграрної політики та продовольства України зросли в 1,6 рази (із 8,6 млрд. грн. у 2013 р до 13,4 млрд. грн. у 2018 р.). У процентному відношенні ми спостерігаємо скорочення частки фінансування за цей період із 2,4% до 1,4%. Упродовж останніх трьох років частка фінансування Міністерства аграрної політики та продовольства України залишається мізерною – зросла з 0,3% у 2016 р. до 1,4% у 2018 р. (табл. 1).

Аналізуючи структуру видатків загального фонду державного бюджету на підтримку розвитку АПК, можемо зробити висновки, що бюджетом на 2019 р. скоротилися обсяги фінансування заходів шляхом здешевлення кредитів більш як у два рази – з 266 000 млн. грн. до 127 160 млн. грн. (табл. 2).

Разом із тим зросли обсяги запланованих асигнувань на фінансову підтримку розвитку фермерських господарств із 210 000 млн. грн. до 800 000 млн. грн., або в 3,8 рази; обсяги фінансування підтримки галузі тваринництва зросли з 2 401 000 до 3 500 000, або в 1,5 рази, у тому числі на часткову компенсацію відсоткової ставки за банківськими кредитами бюджетом на 2019 р. передбачено в 12,5 рази більше коштів (50 000 млн. грн.

Таблиця 1

Динаміка видатків держбюджету України

Показники	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення 2018 р. до 2013 р. (+;-)
Усього видатки Державного бюджету, млрд. грн.	360,5	363,6	581,8	684,5	800	988,6	628,1
Мінагрополітики, млрд. грн.	8,6	8,4	1,9	2,1	9,4	13,4	4,8
до загального обсягу видатків, %	2,4	2,3	0,3	0,3	1,2	1,4	- 1,0 в.п.

Джерело: складено на основі [5]

Таблиця 2

Стан виплат коштів загального фонду державного бюджету на підтримку розвитку АПК, млн. грн.

Напрям підтримки	План асигнувань на 2018 р.	Прийнято рішень щодо виплати підтримки		Залишок використаних коштів	Бюджет на 2019 р.
		Всього	Фактично спрямовано		
Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів	**266000,0**	**265913,0**	**265913,0**	**87,0**	**127160,0**
Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств, у т. ч.	**210000,0**	**204307,0**	**203263,7**	**6736,3**	**800000,0**
часткова компенсація вартості насіння	7600,0	6425,2	6425,2	1174,8	80000,0
часткова компенсація дорадчих послуг	204,0	203,5	203,5	0,5	5000,0
фінансова підтримка СОК	8600,0	8575,5	8575,5	24,5	50000,0
часткова компенсація вартості техніки та обладнання	110920,0	108937,6	108030,7	2889,3	250000,0
субсидія на 1 га: новоствореним ф/г	28670,0	28661,7	28661,7	8,3	90000,0
іншим ф/г	43060,0	43046,3	42909,8	150,2	240000,0
Здешевлення кредитів	10946,0	8457,3	8457,3	2488,7	45000,0
Доплата ЄСВ	-	-	-	-	40000,0
Державна підтримка розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними	**400000,0**	**394334,5**	**394334,5**	**2488,7**	**400000,0**
Надання кредитів фермерським господарствам	**-**	**-**	**-**	**-**	**200000,0**
Державна підтримка галузі тваринництва, у т. ч.	**2401000,0**	**2393294,8**	**2389844,2**	**11155,8**	**3500000,0**
часткова компенсація відсоткової ставки за банківськими кредитами	4000,0	3747,7	3747,7	252,3	50000,0
компенсація вартості об'єктів, профінансованих за рахунок банківських кредитів	65000,0	62926,1	62926,1	2073,9	100000,0
спеціальна бюджетна дотація за утримання корів	515000,0	514503,8	511836,6	3163,4	700000,0
спеціальна бюджетна дотація за вирощування молодняка великої рогатої худоби	322000,0	320864,9	320081,4	1918,6	700000,0
часткове відшкодування вартості закуплених для подальшого відтворення племінних тварин	215000,0	214572,5	214572,5	427,5	250000,0
часткове відшкодування вартості об'єктів	1280000,0	1276679,9	1276679,9	3320,1	-
Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників, у т. ч.	**955000,0**	**912940,2**	**912860,8**	**42139,2**	**881790,0**
здешевлення с/г техніки та обладнання	955000,0	912940,0	912860,8	42139,2	681790,0
здешевлення спеціальних вагонів для перевезення зерна та обладнання для виробництва біоетанолу та електроенергії з біомаси (новий напрям)	-	-	-	-	200000,0
Разом	4232000,0	4171419,6	4166216,2	65783,8	5908950,0

Джерело: складено на основі [6]

проти 4 000 млн. грн.). Окрім того, бюджетом на 2019 р. передбачено також надання кредитів фермерським господарствам у сумі 20 000 млн. грн.

Ефективність державної фінансової підтримки фермерів залишається низькою, певна частина коштів, передбачених на фінансування, не була використана, що пов'язано з недосконалістю процедур їх отримання, обмеженістю доступу фермерів до інформації щодо можливостей державної підтримки.

Як свідчать дані табл. 2, фінансова підтримка сільгосптовапровиробників зменшилася з 955 000 млн. грн. до 88 1790 млн. грн., у межах якої 77,3% її обсягів передбачено на здешевлення сільськогосподарської техніки та обладнання, решта 22,7% – на здешевлення спеціальних вагонів для перевезення зерна та обладнання для виробництва біоетанолу та електроенергії з біомаси [6].

Нинішня практика фінансового забезпечення підприємств аграрного сектору не відзначається комплексністю та системністю, а діюча державна фінансова політика щодо регулювання темпів розвитку агропромислового виробництва не забезпечує належного доступу сільськогосподарських товаровиробників до ринку фінансових ресурсів, формування сприятливого інституційного середовища та вирівнювання умов господарювання.

В умовах інституціональних трансформацій розвиток аграрного підприємництва потребує створення умов для підвищення підприємницької активності суб'єктів господарювання на всіх рівнях, диверсифікації сільськогосподарської й несільськогосподарської підприємницької діяльності [7, с. 16].

Держава здатна сприяти активізації підприємницької діяльності шляхом формування сприятливої бюджетної політики, установлення системи різних видів податків, що практично визначають таку систему перерозподілу доходів підприємств і громадян країни, яку держава вважає оптимальною для формування дохідної частини бюджету і збереження у підприємців фінансових стимулів до діяльності й отримання прибутків [8, с. 93].

Висновки з проведеного дослідження. Отже, зміни, що відбуваються в економічному середовищі функціонування аграрних підприємств, вимагають посилення уваги до пошуку джерел фінансування своєї діяльності, у тому числі зростає необхідність посилення та вдосконалення механізмів державної фінансової підтримки пріоритетної галузі економіки, яка не лише є гарантом продовольчої безпеки країни, а й сприяє добробуту сільських мешканців та розвитку сільських територій.

Для ефективного розвитку аграрного сектору економіки України та підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств необхідно впорядковувати процес державного фінансування сільського господарства в бік системності, урегульованості та послідовності заходів державної фінансової політики.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Сичевський М.П. Глобальна продовольча безпека та місце України в її досягненні. *Економіка АПК*. 2019. № 1. С. 6–16.

2. Радченко О.Д. Фінансовий потенціал сталого розвитку аграрного сектору. *Економіка АПК*. 2019. № 1. С. 27–35.

3. Анастасова К.А. Механізм фінансового забезпечення розвитку аграрних підприємств. *Молодий вчений*. 2017. № 1.1(41.1). С. 1–5.

4. Прокопишак В.Б. Методика формування фінансового потенціалу аграрних підприємств. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2016. Вип. 26.2. С. 162–166.

5. Інформаційне агентство «Українські національні новини». URL: http://www.unn.com.ua/uk/news/1688507-biudzhet-2018-osnovni-pokaznyky-i-prohnozovani-vydatky (дата звернення: 20.09.2019).

6. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: minagro.gov.ua (дата звернення: 20.09.2019).

7. Малік М.Й., Шпикуляк О.Г. Розвиток аграрного підприємництва в умовах інституціональних трансформацій. *Економіка АПК*. 2017. № 2. С. 5–16.

8. Сизоненко В.О. Інституціональні аспекти фінансового регулювання підприємницької діяльності. *Фінанси України*. 2012. № 8. С. 88–97.

REFERENCES:

1. Sychevskii M. P. (2019) Globalna prodovolcha bezpeka ta mistse Ukrainy v ii dosyagneni [Global food security and Ukraine's place in achieving it]. *Ekonomika APK,* no. 1, pp. 6–16.

2. Radchenko O. D. (2019) Finansovyi potencial stalogo rozvytku agrarnogo sektoru [Financial potential for sustainable development of the agricultural sector]. *Ekonomika APK*, no. 1, pp. 27–35.

3. Anastasova K. A. (2017) Mekhanizm finansovogo zabezpechenya rozvytku agrarnykh pidpryjemstv [The mechanism of financial support for the development of agricultural enterprises]. *Molodyi vchenyi*, no. 1.1(41.1), pp. 1–5.

4. Prokopyshak V. B. (2016) Metodyka formuvanya finansovogo potencialu agrarnyh pidpryjemstv [Methods of formation of financial potential of agricultural enterprises]. *Naukovyj visnuk NLTU Ukrainy*, vol. 26.2, pp. 162–166.

5. Informatsiine ahentstvo «Ukrainski natsionalni novyny». Available at: http://www.unn.com.ua/uk/news/1688507-biudzhet-2018-osnovni-pokaznyky-i-prohnozovani-vydatky (accessed 20 September 2019).

6. Ofitsiiny sajt Ministerstva agrarnoi polityki ta prodovolstva Ukrainy. Available at: minagro.gov.ua (accessed 20 September 2019).

7. Malik M. J., Shpykuliak O. G. (2017) Rozvytok agrarnogo pidpryjemnystva v umovakh instytutsijnykh transformatsiy [Development of agrarian entrepreneurship in the context of institutional transformations]. *Ekonomika APK*, no. 2, pp. 5–16.

8. Syzonenko V. O. (2012) Instytucionalni aspekty finansovogo reguluvanya pidpryjemnytskoi dijalnosti [Institutional aspects of financial regulation of entrepreneurial activity]. *Finansy Ukrainy,* no. 8, pp. 88–97.

Vdovenko Iryna
Postgraduate Student
National Institute of Agrarian Economics National Science Center

STATE OF FINANCIAL SUPPORT OF AGRARIAN ENTERPRISES

Purpose and relevance of the topic. Changes occurring in the economic environment of the functioning of the subjects of the agricultural sector of the economy require increasing attention to the search for sources of financing for their activities in order to prevent the risks of unpredictable financial policy of the state. Every business must take full advantage of its potential in order to ensure the survival of the competition. Purpose and relevance of the topic. Changes occurring in the economic environment of the functioning of the subjects of the agricultural sector of the economy require increasing attention to the search for sources of financing for their activities in order to prevent the risks of unpredictable financial policy of the state. Every business must take full advantage of its potential in order to ensure the survival of the competition.

Research methods (methods). The following methods and techniques are used in the article: analysis and synthesis – to detail the object of study; comparison – to compare actual data at different time periods in order to identify cause and effect relationships, to summarize – in formulating and justifying conclusions about the need to improve state financial support in the agricultural sector. Research methods (methods). The following methods and techniques are used in the article: analysis and synthesis – to detail the object of study; comparison – to compare actual data at different time periods in order to identify cause and effect relationships, to summarize – in formulating and justifying conclusions about the need to improve state financial support in the agricultural sector.

The results were obtained. It is revealed that the existing level of financial potential of the agrarian sector is insufficient to ensure its active development, as it is not coordinated on the vertical and horizontal structures. It provides only 60-65% solution to the strategic development goals set out in the Concepts and Strategy for the Development of Agriculture and Rural Areas to the real need.

The analysis of the expenditures of the State Budget of Ukraine during 2013-2018 shows their growth both in general and for financing of the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine, although its share of financing is small at 1.4%.

The analysis of the structure of expenditures of the General Fund of the state budget in support of the development of the agroindustrial complex showed a decrease in comparison with the previous year the volume of financing of the measures of cheaper loans (more than 2 times) an increase in the amount of planned allocations for financial support to the development of farms (3.8 times) and an increase in the volume of financing support for the livestock sector (1.5 times).

It is concluded that the sustainable development of the agrarian sector of the economy depends to a large extent on the effectiveness of agrarian policy, the proper participation of the state in its formation and implementation, and the financial condition of most agrarian enterprises is determined by the size of financial support, the necessity of which is due not only to the specifics of the industry, but also to a few peculiarities of the sector. among them: low purchasing power of the population, which limits the possibility of raising prices for agricultural products; lagging behind Ukraine from other countries in terms of scientific and technological progress, advanced technologies; constant need for investment; undeveloped rural infrastructure.

The practical value of the article is to evaluate the state of financial support to farmers and to find ways to improve its mechanisms in order to facilitate the development of the agricultural sector in the future.